

MILLINE ON MEIE VALMISOLEK RÄNDEKRIISIDEKS?

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt korraldas Sisekaitseakadeemia aastakonverentsi „30 aastat turvalist vabadust“ raames 2. detsembril, 2021. a, online-töötoa „**Valmisolek rändekriisideks**“ Valgevene-Euroopa Liidu välispiiril toimuva rändekriisi ning hübriidrännaku kontekstis.

Maailm meie ümber on pidevas muutumises ning nõuab ka meilt valmisolekut panna proovile riigi säilenõtkus kriisiolukorras. Viimane ilmekas näide on olukord Euroopa Liidu ja Valgevene piiril. Kiiresti eskaleerunud olukorras on Valgevene esitanud Euroopa Liidule väljakutse tulla toime hübriidrännakuga, kasutades selle ühe relvana massilist sisserännet. Nii on 2021. aasta esimese kümne kuuga Euroopa Liidu

(edaspidi EL) ja Valgevene välispiiril aset leidnud juba ligi 8000 ebaseaduslikku piiriületust, millest suurem osa on toimunud Leedu ja Valgevene, aga ka Poola ning Läti piiril. Peamiselt on piirile saabunud inimesed pärit Iraagist, Süüriast ja Afganistanist, aga inimesi on ka Aafrika riikidest. Ebaseaduslikku piiriületust on tõkestatud kolmes riigis kokku üle 41 000 korra, neist enamuse Poola poolt.

Sellest tulenevalt oli EMN Eesti töötoa keskseks aruteluteemaks meie lõunanaabrite Leedu ja Läti rändekriisi hetkeolukord, Eesti võimekus tulla toime sarnases olukorras ning kuidas leida tasakaal riigi kaitse ning indiviidi inimõiguste ja väärtuste tagamises.

Töötoa moderaator oli **EMN Eesti rändekspert Ave Lauren**, kes juhatas 1,5 tunnise töötoa jooksul sisse ettekanded Leedust, Lätist ja Eestist. Ettekannetele järgnes paneeldiskussioon, milles arutati mitmeid kriisiga kaasnevaid probleemteemasid.

Sisekaitseakadeemia konverentsi „30 aastat turvalist vabadust“ raames korraldatud EMN Eesti töötuba

Rändekriisi õppetunnid Leedu näitel

Saulius Nekraševičius, Leedu Piirivalve teenistuse piirikontrolli büroo juht, tõi oma ettekandes „Rändekriisi õppetunnid“ välja, et olukord EL välispiiril ja Valgevenes on kaugeltki enam, kui ainult rändekriis, kuna Valgevene on toime panemas hübriidrännaku Euroopa Liidu suunal. Ettekandes kaardistati nii hetkeolukorda Valgevene-Leedu piiril, kui anti ülevaade riigis eriolukorra ajaks kehtestatud seadusemuudatustest.

Olukord eskaleerus 2021. a, kui Vilniuses maanduma pidanud lennuk sunniti vahemaanduma Minskis, millele järgnesid Euroopa Liidu sanktsioonid Valgevenele. Sellest ajast alates on Leedu välispiiri ebaregulaarsete piiriületajate arv kasvanud hüppeliselt, kasv on võrreldes eelmiste aastatega olnud kuuekordne (615lt perioodil 2018-2020, 4393le 2021.a nov). Kui enne on olnud peamised ebaregulaarsed piiriületajad pärit EL naaberriikidest nagu Venemaa ja Valgevene, siis nüüd on piiriületajad peamiselt iraaklased, kongolased ja süürlased. Alates augustist on massilisi piiriületusi suudetud peatada ning takistatud on üle 7000 inimese katse ületada piir. Leedu piirile saabujate rändeteed algavad peamiselt Türgist, Araabia Ühendemiraatidest, Süüriast ja Iraagist.

Alates juulist on Leedus rändesurve tõttu välja kuulutatud eriolukord, mida pikendati uuesti alates novembrist. Seoses sellega kuulub nüüd ~ 10 km ulatuses välispiirist erikontrolli alla ning piirkonnas kehtivad ka erivolitused. Samuti viidi läbi mõned välismaalasi puudutavad seadusemuudatused – näiteks võib erijuhtudel ebaregulaarseid piiriületajaid kinni pidada, nende varjupaigamenetluse tähtaega pikendada. Leedu esineja sõnum oli, et Leedu ei allu hübriidsõja provokatsioonidele ning takistab ebaseaduslikku rännet, samas on Leedu igakülgset soodustamas seadusliku rände alusel riiki sisenemist ning järgib rahvusvaheliste inimõiguste kaitsmist.

Läti kogemus hübriidrännaku vastu võitlemisel

Līga Neidere, kes on Läti siseministri poliitikanõunik, tegi ettekande **Läti kogemusest hübriidrännaku vastu võitlemisel seoses Valgevene olukorraga**. Oma ettekandes andis Līga Neidere ülevaate kriisiolukorrast ning analüüsis, kuidas hetkel kehtiv seadusandlus võimaldab piiril toimuvaga toime tulla ning tõi sisse ka disinformatsiooni elemendi hübriidsõjas.

Läti otsustas augustis kehtestada eriolukorra nendes maakondades, mis külgnevad Valgevenega ning novembris on seda otsust pikendatud kuni veebruarini. Eriolukorra väljakuulutamise hetkeks oli Lätis üle 300 ebaseadusliku piiriületuse juhtumi. Novembriks 2021. on Lätis olnud enam kui 2500 piiriületuse juhtumit. Võrdluseks, et 2020. a oli Lätis ainult 18 ebaseaduslikku piiriületust. Kui 2020. a esitati Lätis 147 varjupaigataotlust, siis 2021. a on neid üle 500. Seega on 2021. a juhtum Lätile erakordne ning enneolematu. Keeruline on olukord ka isikute majutuskeskustes, kuna need on süsteemi ülekoormuse tõttu ülerahvastatud. Läti kaasas varjupaigamenetluseks abi nii Frontexist, kui EASOst. Samuti saadi lisarahastust Euroopa Komisjonilt, et hallata olukorda välispiiril.

Väga oluline aspekt on Läti jaoks olnud haavatavate isikute kaitse – piiri on ületanud 68 haavatavat isikut, peamiselt pered, kellest 27 olid lapsed. Hetkel on kõik inimesed saanud peavarju ning piirile nn lõksu jäänud isikuid Lätis ei ole. Läti esineja rõhutas, et väga hoolikalt jälgitakse rahvusvahelisest õigusest tulenevaid kohustusi nagu haavatavate isikute erikohtlemine, piiri kaitsmine, isiku õigus taotleda varjupaika.

Hetkel tegeletakse ajutise tõkketara (lõikekraat) paigutamiselega 37 km ulatuses, lisaks soovitakse seda laiendada veel 21 km ulatuses. Lähiajal on plaanis püsivama piiritara ehitus. Hübriidrännakuga võitlemiseks kehtestati valituse määrus, mis prioritseerib piiri valvamist ja kaitset.

Tötooa “Valmisolek rändekriisiks” paneeldiskussioon

Samuti tõi Läti esineja välja, et hübriidrännakul on suur roll disinformatsioonil ja narratiividel, mida tuleb samuti tõrjuda, saates välja selgeid ning tõendatud sõnumeid.

Eesti vaade olukorrale Valgevene – EL välispiiril

Toomas Malva, Eesti Siseminister, tõi oma ettekandes „**Massiline sisseränne, kas võimalik ka Eestis?**“ välja, et kuigi Eesti ei ole massilist sisserännet ise kogunud, siis ollakse selleks valmistunud.

Eesti plaan rändekriisiga toimetulekuks põhineb alustel, mis Euroopa Liidus praegu kehtivad ehk, mis järgivad ebaregulaarse piiriületaja etapipõhist vastuvõtumenetlust (2019. ja 2020. a viidi õppuse HotSpot raames ka Eestis läbi) – alates isikute lokaliseerimisest, menetluskeskustesse suunamisest, esmase abi andmisest, registreerimisest, majutusasutusse suunamisest jne. Eesti esineja tõi välja, et edu on tagatud siis, kui sisse-

rändajad ei püüa vältida koostööd ametitega. Selleks, et uus kriisiplaan toimiks, oleks vaja otsustavalt tegutseda, nagu seda on teinud Läti, Leedu ja Poola kolleegid, kes hakkasid massilist sisserännet takistama. Samuti on vaja paigutada füüsilised piiritõkked (ka Eestis on lõiketraad paigutatud) ning tuleks tegeleda sellega, mida riigid ise saavad ära teha, näiteks tegeleda tõmbefaktoritega (läbi seaduslike aluste loomise ning selgitamise, et isikutel teatud õigusi ei teki, kui nad ei tule riiki seaduslikult). Tegeleda tuleks ka tõukefaktoritega (näiteks oli kasu Iraagi lennukompaniide mõjutamisest). Perspektiivis tuleks tõsiselt tegeleda Euroopa Liidu reeglitega, et EL riikidel ei tuleks selliste probleemidega tegelda piiridel vaid et selge juhised oleks enne teada.

Küsimusele, kas Eesti on valmis, vastas Toomas Malva, et Eesti on alati valmis; kas plaan aga peab, näitab aeg. Oluline on, et Eestil oleks head liitlased ning et me oleks nendega solidaarsed ning abistaks vastastikku.

Inimõiguste vaade rändekriisile

Eero Janson, kes on Eesti Pagulasabi juht, esitas oma ettekandes **“Kui inimestest saavad “relvad”: inimõiguste alalhoidmine rändeolukorras”** mõneti kriitilise inimõiguste vaate olukorrale Valgevene-EL välispiiril.

Oma ettekandes tõi ta välja neli murekohta, mida ta on praeguse rändekriisiga kokku puutuvate riikide tegutsemise juures märganud:

- Tagatud peab olema piisav ligipääs varjupaigaõigusele nii seaduste, kui praktika tasandil – on toimunud mitmeid rikumisi, milles isikutel pole olnud võimalik varjupaika taotleda, isikuid on massiliselt tagasi saadetud või taotlused tagasi lükatud jne. Õigus varjupaika taotleda tuleb taastada vastavalt rahvusvahelisele õigusele;
- Kindlustada tuleks humanitaarabi ligipääs isikutele – riigid peaksid tagama humanitaarabi pakkuvate organisatsioonide ligipääsu piirialale. Humanitaarpõhimõtetele on ELis väga oluline roll ja neile ligipääsu ei tohiks takistada.

- Tühistama peaks seadusemuudatused, mis ei vasta Euroopa ega rahvusvahelisele õigusele – on tehtud mitmeid muudatusi, mis ei ole kooskõlas EL õigusega (näiteks on piiratud ligipääsu varjupaigaõigusele teatud tingimustel või on piiratud kohti, kus taotlust saab esitada; piiratud on õigust õiguskaitsevahenditele jne). Esineja arvates peab Euroopa Komisjon tungivalt nõudma liikmesriikide seadusandluse muutmist vastavaks rahvusvahelisele õigusele.
- Kodanikuühiskonna ja õigusnõustajate tegevuse takistamine. Piiritsoonides peaks olema lubatud kodanikuühiskonna ja ajakirjanike tegevus, kuna sõltumatud osapooled kontrollivad olukorda ja seisavad rahvusvahelise õiguse täitmise eest. Samuti tuleb hukka mõista igasugune vägivald, olenemata selle teostaja osapooltest.

Eero Janson rõhutas, et inimesed ise ei ole relvad ega hübriidoht ning me ei tohiks neid ilma jätta humaanses lähenemisest ja õigustest.

Pärast ettekandeid jätkus arutelu moderaatori poolt esitatud küsimustel/teemadel

Paneeldiskussioonis jõuti järeldusele, et oluline on leida tasakaal riigi julgeoleku, Euroopa Liidu julgeoleku ja inimõiguste vahel. Võtmesõnaks on siin edukas rahvusvaheline koostöö.

Leedu esineja märkis, et inimõigused ja varjupaigaõigus on prioriteedid, kuid need ei saa varjutada teisi kohustusi, nagu näiteks kohustus tagada riigi julgeolek. Riigid peavad reageerima sellisele rünnakule, olenemata sellest, et selline rünnak on uudne nähtus. Isikud tuleks suunata legaalsele riiki sisenemise võimalustele.

Pagulasabi esineja juhtis tähelepanu infole, mida sisserändajatele antakse ning mis ei vasta tõele. Samuti rõhutas ta, et kuna paljud kriisis osalejad on pärit Afganistanist, Süüriast ja Iraagist ehk riikidest, kus kas toimub sõda või leiavad aset rasked inimõiguste rikkumised, siis need ongi isikud, kes vajavadki rahvusvahelist kaitset.

Siseministeriumi esineja avaldas arvamust, et taolised hübriidrünnakud saavad pigem tavapäraseks. Kriisiolukorras tuleb tegutseda otsustavalt, nagu seda on teinud hetkel Eesti lõunanaabrid Lätist, Leedust ja

Töötoas esitati küsimus

„Mis on Teie arvates rändekriisiks valmistumisel kõige prioriteetsem?“

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkti eestvedamisel korraldatud töötoa eesmärk oli arutada selle üle, milline on Eesti ja lähiriikide (Läti ja Leedu) säilenõtkus rändekriisi olukorras.

Poolast, samal ajal peab maksimaalselt olema tagatud ka isikute kaitse. Läti ja Leedu on kehtestanud eriolukorra ning see on võimaldanud neil ka sisse viia seadusemuudatusi, mis ei kehti tavaolukorras.

Küsimusele, kas midagi nendest muudatustest saaks ka tulevikuks kaasa võtta vastas Läti esineja, et muudatused tuleks sisse viia Euroopa Liidu tasandil, kuna see piir, mida riigid valvavad ja kaitsevad, on ELi välis-

piir. Ka Leedu esineja vastas, et välispiiri riigid peavad enam seisma välispiiri kaitse eest ning ka selle sõnumi ELi viima. Kui me praegu ei muuda mõttemaailma ja seadusi, siis jäävad probleemid korduma.

Töötoa jooksul oli avatud sõnapilv, milles sai vastata küsimusele, mis on Teie arvates rändekriisiks valmistumisel kõige prioriteetsem? Sõnapilves sai domineerivaks sõna - **KOOSTÖÖ**.

Kuidas hindavad senist toimetulekut eksperdid Leedust ja Lätist? Milline on olnud inimõiguste kaitse sh õigus varjupaigale antud hübriidsõja olukorras? Milline on meie valmisolek ametkondlikul ja praktilisel tasandil olukorras, kus ka Eesti võib olla oluliselt mõjutatud kolmandatest riikidest pärit isikute massilisest sisserändest? Ning mida saaksime õppida Leedu ja Läti kolleegidelt, kes seisavad hetkel silmitsi rändesurvega Valgevenest.

Töötoa ajakava, ettekande teema ja esineja:

11.15–11.30	Rändekriisi õppetunnid	Saulius Nekrasevicius Leedu Piirivalveteenistus
11.30–11.45	Läti kogemus hübriid-rünnaku vastu võitlemisel Läti-Valgevene piiril	Līga Neidere Läti Siseministeerium
11.45–12.00	Massiline sisseränne, kas võimalik ka Eestis?	Toomas Malva Eesti Siseministeerium
12.00–12.15	Kui inimestest saavad "relvad": inimõiguste alalhoidmine rändelolukorras	Eero Janson Eesti Pagulasabi
12:15–12.45	Paneeldiskussioon	

Töötuba on järelvaadatav siit:
www.youtube.com/watch?v=VajfOe64Ibk

**EMN Eesti tänab veel kord
kõiki töötoa esinejaid ning kuulajaid!**

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

Euroopa rändevõrgustik (EMN) on 2003. aastal Euroopa Komisjoni poolt asutatud ja selle poolt koordineeritud uurimis- ja teabevahetusvõrgustik, mis koosneb liikmesriikide riiklikest kontaktpunktidest ja kohalikest rände- ja varjupaiga valdkonna organisatsioonidest, millega kontaktpunktid koostööd teevad. EMNi peamine eesmärk on koguda ja analüüsida ajakohast, objektiivset, usaldusväärset ja võrreldavat rände- ja varjupaigavaldkonna infot ning jagada saadud teavet poliitika-tegijate ja laiema avalikkusega.

EMN Eesti

Aadress: Kase 61, 12012
Tallinn, Eesti
E-mail: emn@sisekaitse.ee
Koduleht: emn.ee